

بهار و اسطوره

● مهرداد بهار
پژوهشی در اساطیر ایران
(پاره نخست و دوم)

همچنین یادداشت‌های «پژوهشی در اساطیر ایران» در مواردی مشتمل بر ترجمه‌های پیشنهادی خوب و راهگشا در متون پهلوی است و از نظرگاه کار علمی دقیق اثری سودمند به شمار می‌آید. بهار در یادداشت‌های این کتاب برای مفاهیم کهنسال شرحی آورده است، که جهت مطالعه درست و دقیق آن باید کمابیش دوره‌ای کامل از آموزش اساطیر ایران را دانست. نثر بهار در نوشتن مطالب مستقل، به طور مثال پاره دوم، نمونه‌های روشن و رسا در زبان فارسی امروزی است. از طرفی آنچه ترجمه بهار را در برگردان متون کهن فارسی میانه به فارسی دری ممتاز می‌کند، پیوندی است که میان این دو زبان به چشم می‌خورد. در هر حال با اینکه کوتاهی عمر به بهار فرصت تکمیل این اثر را نداد اما در مجموع چنین پیداست که همه آنچه را می‌خواسته است به رشته تحریر کشد. خلاصه و فهرست‌وار ضبط کرده است. در واقع اواخر فصل دوم از پاره دوم کتاب حالت یادداشت‌های سریع و فشرده و وصیتی دارد که نظریات استاد را دربر می‌گیرد، ولی با نهایت تأسف ابزار اثبات آنها را نتوانسته است به تمامی و تفصیل ارائه دهد، گو اینکه می‌توان یقین آورد که همه را در ذهن وفاد و روشن خویش آماده داشته و براساس آنها طرح فصل‌های کتاب را نوشته است. بی‌گمان «پژوهشی در اساطیر ایران» از بهترین کارهای استاد است و آگاهی و دانشی را که به مردم محبوب خود می‌دهد، همواره یادش را در دل همگان زنده نگاه می‌دارد.

قرائت متن پهلوی پیشنهادهایی مهم دربر دارد و منبعی است ارزشمند و چشم‌نپوشیدنی که از آن بهره‌های بسیاری می‌توان گرفت. مضمون کتاب، همانند بندهش، نظریه ایرانیان باستان را دربارهٔ دو وجود ازلی در سرآغاز هستی، یعنی هرمزد و اهریمن می‌آورد. از این دو یکی نیکی محض و دیگری بدی است. «پژوهشی در اساطیر ایران» در واقع شرح کاملی است از نظریه‌های غندرج در آثار پهلوی دربارهٔ هستی و آفرینش و فرجام جهان و ایستار اندیشمندان آن روزگار در برابر سرشت آدمی و تکلیف وی در اجتماع. و در این تصویر نویسنده آشنا به زوایای فرهنگ ایران باستان و دقایق فن از نوشته‌های اصلی با ترجمهٔ دقیق و با وفاداری کامل به متن کهن سودجسته و کتابی را پدید آورده است که می‌توان نمایی روشن و صاف از جهان تصورات و پنداشته‌های جمعی خردمندانی را بازیافت که خود اندیشندگان بزرگ جهان باستان و مردم دنیای کهن‌اند و تفکر آنان در تاریخ فلسفه و دانش و بینش امروزیان سهم و نقش قاطع و صریحی داشته است. بهار برای نخستین بار مجموعه‌ای را فراهم کرد که بی‌تردید از بهترین گام‌ها در راه آشنایی مجدد فارسی‌زبانان با جهان‌بینی کهن ایرانی است.

کتاب حاضر بر دو بخش اصلی استوار شده است. پاره نخست و پارهٔ دوم. پاره نخست این کتاب برگردان فارسی گزیده‌هایی از کتاب‌های فارسی میانه زردشتی است که در واقع بخش اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد که می‌توان تحت عناوین گزینش و ترکیب پاره نوشتارها، یادداشت‌های هر بخش، نثر بهار در این برگردان و شرحی بر روش کار وی و ارزش‌های این کتاب سخن گفت. پاره دوم نیز باز ساخته‌ای از دست‌نویس‌های استاد بهار است که پس از درگذشت وی تنظیم شده است.

پاره نخست این کتاب براساس طرحی برگزیده و گردآوری شده در کتابی پهلوی موسوم به «بندهش» است. این طرح به پاره نوشته‌های گوناگون و پراکنده‌ای که در این مجموعه گردآوری شده‌اند، انسجام و نظمی می‌بخشد که کتاب را متمایز می‌کند و آن را به صورت یک دورهٔ کامل از سرگذشت عالم و آدم و توصیف هستی درمی‌آورد و جهان‌بینی ایرانی را در این باره نشان می‌دهد. در مجموعه حاضر یک کتاب کامل پهلوی یعنی «ارداویرافنامه» و رسالهٔ دیگری به این زبان که اهمیت بسیاری دارد و کهن‌ترین تمزیه ایرانی است، یعنی «یادگار زریران» به فارسی برگردان شده است. بخش‌های دیگر، از کتاب‌های «پهلوی بندهش»، «گزیده‌های زاداسپرهم»، «دینکرد»، «روایت پهلوی» و نیز فرگرد دوم «زندونیداد» برداشته شده و تفصیل کامل این مآخذ در پایان کتاب آمده است. «پژوهشی در اساطیر ایران» اثری است که در جزئیات و تفصیل خود در